

Kunsten at lære sprog

Hvad sker der, når sproglæring flytter ud af klasseværelset og ind på museet?

Introduktion

Sorø Kunstmuseum og Museet for Samtidskunst i Roskilde igangsatte i 2012 et tværfagligt samarbejdsprojekt: *Kunsten at lære sprog*. Projektets formål var at kvalificere og styrke undervisningen i dansk som andetsprog for voksne sprogkursister på de danske kunstmuseer. Projektet blev gennemført i et samarbejde med Slagelse Sprogcenter, hvorfra fem forskellige hold sprogkursister deltog i en række undervisningsforløb, som fokuserede på sproglæring som en oplevelsesbaseret læringsproces inden for museets alternative læringsrum. Forløbene var centreret omkring en dialogbaseret undervisningsform, som integrerede kursisternes forhåndsviden, personlige historier og fortolkninger, og som satte fokus på udviklingen af mundtlige kommunikative kompetencer og interkulturel forståelse.

Forløbenes didaktiske tilgang var inspireret af udvalgte kognitiv-lingvistiske læringsprincipper og socialkonstruktivistiske lærings-tilgange og inddrog sansebaseerede undervisningsmetoder i forbindelse med kursisternes møde med kunsten. Anvendelsen af sansebaseerede øvelser i sproglæringsammenhæng var blandt andet med til at understøtte det følgende kognitiv-lingvistiske sprogsyn: 1) »Sprog er brugsbaseret, da det er et produkt af fysisk interaktion

JESSE-LEE COSTA DOLLERUP

Museumsunderviser og sprogkonsulent,
Sorø Kunstmuseum
undervisning@sorokunstmuseum.dk

TANYA LINDKVIST

Museumsinspektør, education and communications,
Sorø Kunstmuseum
tl@sorokunstmuseum.dk

med verden« (Littlemore 2009:3); 2) »vores kroppe og de fysiske omstændigheder spiller en afgørende rolle for vores kognitive processer og dermed også for udviklingen og anvendelsen af vores sprog« (Johnson 2012).

Derudover forsøgte forløbene at sætte George E. Heins idéer om »conceptual access« og socialkonstruktivistisk læring i spil (Hein 1998:161-178). Her bliver læring opfattet som »en aktiv proces, hvori den lærende bruger sansemæssige input til at skabe betydning. [Det er] ikke en passiv accept af viden, som findes 'derude', men en proces, der omfatter den lærendes aktive omgang med verden« (Hein 1991). Vi vil senere i artiklen præsentere cases med eksempler på øvelser og deres teoretiske grundlag.

Kunsten at lære sprog

På Sorø Kunstmuseum fik kursisterne et indblik i kunsthistorien fra 1700-tallet frem til i dag og dermed et indblik i dansk kulturhistorie og danske samfundsforhold. På Museet for Samtidskunst mødte sprogkursisterne den aktuelle og pulserende samtidskunst og problemstillinger, som vedrører den tid og det samfund, kursisterne er en del af. Mødet med kunsten blev konkretiseret gennem et fokus på sproglig udvikling, lettilgængelige hverdagstematikker og et helhedsorienteret didaktisk greb, som inddrog både det sanselige og det intellektuelle. På den måde fungerede museet som et bindeled mellem klasseværelset og verden udenfor. Ved at modtage undervisning i uformelle rammer kunne kursisterne kaste sig ud i nye sproglige udfordringer med mindre fokus på korrekthed end i klasseværelset, men stadigvæk indenfor strukturerede læringsrammer. Intentionen var at simulere den form for kognitiv læring, som kursisterne oplever til daglig, når de tager deres nyerhvervede sprog ud af klassens trygge rammer og bruger det i praksis i samfundet, dvs. en oplevelsesbaseret læring med fokus på at opnå og bearbejde ny viden ved at lytte, mærke, kigge, dufte, læse og opleve m.m.

Tilgang til målgruppen

Det var afgørende, at sprogkursisterne blev forstået og modtaget som en mangfoldig målgruppe i etnisk, social og personlig henseende. I projektet ønskede vi imidlertid ikke at lade disse forskelle være udgangspunkt for et inkluderende læringsforløb. Det var således selve sproglæringsprocessen og kursisternes fælles oplevelse af at lære det danske sprog og at begå sig i et nyt samfund, der var

projektets didaktiske og tematiske fokus. Inddragelsen af kursisternes personlige erfaringer og forhåndsviden i relation til kunsten gav derefter en naturlig anledning til diskussion af kulturforskelle og etnicitet, men på kursisternes egne præmisser og som et naturligt led i sprog lærings- og samfundsorienteringsprocesserne.

ILL. 1: Kursister fra Slagelse Sprogcenter under et undervisningsforløb på Sorø Kunstmuseum.

Foto: Diana Gerlach

Undervisningsforløb: struktur og indhold

Hvert forløb varede to timer og startede med en fælles introduktion i museets værksted. Her blev kursisterne budt velkommen og budt på kaffe og te. Kursisterne præsenterede på skift sig selv – kort og personligt – mens kaffen blev drukket og omgivelserne tjekket ud. Den fælles introduktion var en simpel, men vigtig gestus, som tjente flere formål. Da museet var et ukendt miljø for de fleste kursister på undervisningsforløbene, var det afgørende at skabe trygge læringsrammer ved at tage udgangspunkt i det kendte. Ved at indlede med en sproglig succesoplevelse i form af præsentationen – noget, der lå inden for alle deltagernes sproglige evner – var formålet både at vække tillid blandt kursisterne og opfordre til aktiv deltagelse og erfaringsudveksling under forløbet. Kunst- og museumsbegrebet blev også præsenteret i plenum på et tilpasset niveau således:

Vi er på ... Museum. Har I været på andre museer?

Hvilke? Hvad ser man på et museum? Hvad er kunst?

Har I hørt ordet før? Hvad tror I man ser på et kunstmuseum?

For at støtte kursisterne i deres forståelse af kunstbegrebet blev der blandt andet vist eksempler på billeder af museets egne værker samt letgenkendelige, ikoniske værker, såsom Mona Lisa. Her blev det også understreget for kursisterne og deres undervisere, at fokuset i forløbet ikke var på grammatisk korrekthed eller de rigtige eller forkerte svar. Det var vigtigst, at deres idéer og meninger kom frem.

Introduktionen gav museumsunderviseren mulighed for at samle vigtige oplysninger om deltagernes forhåndserfaring, skabe et trygt, imødekommende læringsrum og gøre op med potentielle negative associationer om museernes eksklusivitet.

Under et typisk undervisningsforløb blev kursisterne præsenteret for 4-5 udvalgte værker fra museernes samlinger eller særudstillinger. Til hvert værk var der en fokuseret sproglig øvelse, som åbnede for relevante kulturelle og samfundsmæssige problemstillinger, og som gav mulighed for at dele erfaringer. Øvelserne satte samtidig fokus på grundlæggende sprogfærdigheder såsom at kommunikere i nutid og datid og øve adjektivformer. Samtidig gav de kursisterne mulighed for at aktivere deres receptive ordforråd [se nedenstående cases]. Succeskriterierne for et forløb blev dermed ikke opstillet ud fra kunsthistorisk spændvidde eller antallet af behandlede værker. I stedet var fokuset, hvordan de udvalgte værker og deres tematikker blev gjort tilgængelige og relevante for kursisterne, og hvordan kursisternes sprogfærdigheder blev stimuleret gennem de tilknyttede sproglige øvelser. Da de fleste hold havde kursister med forskellige sproglige baggrunde og personlige erfaringer, var der behov for en del fleksibilitet fra museumsunderviserens side for at imødekomme de unikke form- og indholdsmæssige udfordringer, som hvert forløb bragte med sig. Disse udfordringer kunne f.eks. være i kursisternes forskellige tilgang til opgaven, deres forskellige mundtlige eller skriftlige færdigheder og sproglige forudsætninger på modersmålet m.m.

Cases: Eksempler på øvelser fra projektets undervisningsforløb på Sorø Kunstmuseum og Museet for Samtidskunst

I undervisningsforløbene blev en række forskellige metoder afprøvet, som satte udvalgte kognitive læringsprincipper og forskellige didaktiske tilgange i spil. Nedenstående cases er illustrative for forløbenes didaktiske og teoretisk tilgang.

CASE 1: Associationer, erindring og aktiv sansning

Den følgende øvelse blev anvendt i nogle forløb som en del af introduktionen til at skærpe sanserne og sætte fokus på koblingen mellem sansning, erindring, og hvorvidt sproglige associationer, som fremkaldes af sanselige indtryk, er kulturelt betingende.

Øvelsen blev brugt på Sorø Kunstmuseum til at åbne for en diskussion om erindring i forbindelse med Astrid Kruse Jensens værk *Constructing a Memory* (ill. 2).

Kursisterne blev bedt om at stå i rundkreds i stilhed og dufte til forskellige glas med krydderier. Efterfølgende skulle de sige første ord/billede/association, duften fremkaldte for dem. De blev bedt om at vente med at sige noget, indtil alle havde duftet, for at deres umiddelbare associationer ikke blev påvirket af andres svar.

Mange af kursisternes associationer kom frem på modersmålet og skulle oversættes til dansk. Kursisterne blev opfordret til at fortælle videre. For eksempel om de kunne se en person, et sted eller en begivenhed, mens de duftede. Om det var et »godt« eller »dårligt« billede osv. Om det et billede af et personligt minde eller noget helt andet. Alle svarene blev snakket igennem og noteret på en flipover, hvorefter kursisterne blev spurgt, om de vidste, hvor de fik deres associationer fra.

Sprogligt fik kursisterne oparbejdet nye adjektivformer i forbindelse med deres beskrivelse af de forskellige dufte samtidig med, at de gennem deres erindringsfortællinger fik øvet sig i datidsformer. Øvelsen blev i flere tilfælde indledningen til en diskussion om erindring og barndom.

I næsten alle grupper blev der observeret ligheder mellem associationer fra kursister, som stammede fra samme oprindelsesland. Metoden resulterede derudover i en diskussion om, hvorvidt vores associationer er kulturelt betingede.

De hyppigste duftassociationer delt op efter deltagernes oprindelseslande var:

- MYNTE Danmark: bolsjer, tandpasta, te; Tyrkiet: suppe
- NELLIKER Danmark: jul; Afghanistan: gammeldags tøj; Irak: medicin
- NATURSÆBE MED OLIVENOLIE Danmark: træ, læder; Somalia: gammel fisk, at vaske tøj med min mor på et gammeldags vaskebræt.

CASE 2: Association, ord og billeder

Denne øvelse blev tilknyttet to forskellige lydinstallationer på to undervisningsforløb på Museet for Samtidskunst. Her skulle kursisterne knytte ord og begreber til mødet med en lydinstallation, dvs. en sammensætning af lydoptagelser og forskellige visuelle indtryk i et fysisk rum.

Øvelsen begyndte med, at museumsunderviseren uddelte et ark med udvalgte ord. Ordene blev gennemgået kort i plenum. Kursisterne blev bedt om at gå rundt i installationen og sætte ring om de ord, som de synes »passede« til deres oplevelse af værket således:

ILL. 2: Astrid Kruse Jensen: *Constructing a Memory*, 2006.

Foto: Anders Sune Berg.

Gå rundt i installationen! Kig, lyt, mærk! Kig på papiret og sæt ring om de ord, som du synes passer til værket. Kom gerne med dine egne ord. Der er ikke noget rigtig eller forkert. Du bestemmer. Du har fem minutter.

I nogle tilfælde blev kursisterne bedt om at tage en ekstra runde, hvor de oplevede værket med hhv. åbne og lukkede øjne, for at se om der var forskelle på deres lydoplevelser og associationer.

Museumsunderviseren gik rundt og støttede den enkelte kursist undervejs i øvelsen. Efter ca. fem minutter blev der samlet op på øvelsen i plenum. Underviseren spurgte ind til, hvorfor de havde sat ring om bestemte ord, og hvorfor de ikke havde sat ring om andre ord. Ved at spørge både til de ord, som kursisterne valgte og fra-valgte, fik de reflekteret over deres associationer og begrundet deres svar samt fik øvet både *positive forklaringer* og *negationer på dansk*. Kursisternes personlige besvarelser åbnede for diskussioner om forskellige emner såsom byliv, ligestilling og traditioner. Til kursister uden læsefærdigheder blev øvelsen udført på samme måde blot med enkelte billeder på opgavearket frem for ord.

Associationsøvelser: et indblik i kognitiv-lingvistiske processer

På alle sproglige niveauer bemærkede både kursisterne og underviserne, hvor hurtigt associationerne opstod hos de fleste kursister enten på dansk og/eller på deres respektive modersmål. Resultaterne af associationsøvelserne gav indblik i flere kognitiv-lingvistiske læringsprincipper, herunder *encyclopedic knowledge*, som fremhæves her. I bogen *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching* forklarer Jeanette Littlemore princippet således:

The content of this inventory [encyclopedic knowledge] includes all the connotations that have come to be associated with those words and expressions, over the period during which we have been exposed to them. Thus, »linguistic« knowledge cannot be seen as being separate from »world« knowledge, and »semantic« knowledge cannot be seen as being separate from »pragmatic« knowledge. Encyclopedic knowledge is made up of a complex network of links between ideas. (Littlemore 2009: 71)

I stedet for at lede efter én-til-én korrespondancer mellem kursistens modersmål (L1) og målsproget (L2) dansk hævder kognitiv lingvistik, at det er meget mere nyttigt for sprogkursister og undervisere at undersøge, hvordan L2-ord er forbundet til hinanden i kursistens kognitive netværk. For voksne sprogkursister er spørgsmålet, hvordan man bruger og udvikler *encyclopedic knowledge* i deres L2 komplekst. Da de allerede vil have opbygget et komplekst netværk af *encyclopedic knowledge* i deres L1, kan de ikke blot oprette et nyt netværk i deres L2, men vil i stedet oprette et nyt netværk i L2 ved at kortlægge deres L2-leksikon ovenpå det eksisterende L1-netværk således, at de kan danne mere forståelige leksikalske forbindelser på målsproget, som ligner de eksisterende forbindelser på modersmålet. I takt med at kursisterne forbedrer deres sprogfærdigheder, vil deres kognitive L2-netværk øges, hvilket vil bevirke, at deres *encyclopedic knowledge* på L2 vil nærme sig den indfødtes. (Littlemore, 2009: 71)

Ved at spørge ind til kursisternes umiddelbare associationer (ord, billeder eller erindringer), som et kunstværk eller sanseligt indtryk fremkaldte, fik man et indblik i kursisternes kategoriseringer og grupperinger af bestemte ord og begreber på deres modersmål. Et vigtigt led i associationsøvelserne var inddragelsen af sprogunderviserens associationer for at give en dansk (målsprogets) perspektivering til diskussionen og give kursisterne indsigt i de typiske kategoriseringsmønstre for en, der har dansk som modersmål.

CASE 3: Struktureret debat og Cooperative Learning

I debatøvelsen skulle kursisterne tage stilling til et kunstværk og argumentere for eller imod et udvalgt udsagn. I nogle tilfælde skulle de argumentere imod deres personlige holdninger. Øvelsen lagde op til, at museumsunderviseren enten kunne tage udgangspunkt i kursisternes mening om et bestemt værk eller i et værkrelateret tema (f.eks. »Værket er kontroversielt. Værket viser at ...« m.m.).

På Sorø Kunstmuseum blev øvelsen tilknyttet kunstværket *Benjamin* af Claus Carstensen (billede 3). Kursisterne blev bedt om at kigge på værket, mens underviseren valgte to hjørner i udstillingsrummet. Det ene var »enig-hjørnet«, det andet var »uenig-hjørnet«. Kursisterne blev derefter delt op i to grupper. Hver gruppe blev sendt til et af hjørnerne. Alt efter hvilken gruppe de hørte til, skulle kursisterne argumentere for eller imod følgende udsagn:

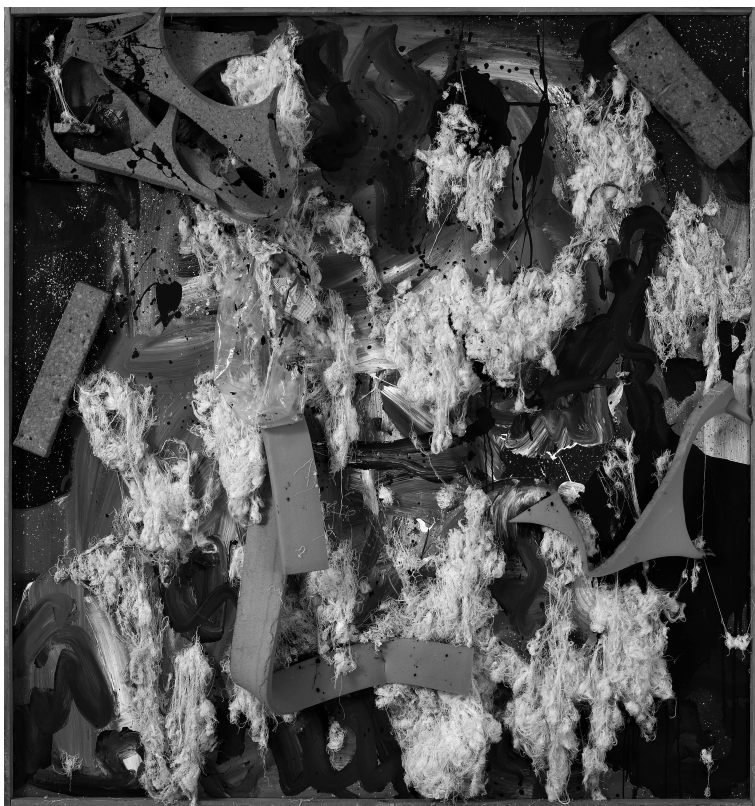
Jeg er glad for værket, fordi ...

Grupperne fik 10 minutter til en forberedelsesrunde. Her skulle de i fællesskab finde mindst fem argumenter, der støttede gruppens holdning, og være klar til at forsvare den. Argumenterne blev noteret af gruppens udvalgte holdkaptajn. I deres overvejelser skulle de også reflektere over, hvilke argumenter de mente, den anden gruppe kunne komme med.

Efter 10 min. fremlagde hvert hold deres argumenter på følgende måde: Hold 1 fremlagde deres argumenter, mens hold to var stille, tog noter og lyttede. Alle kursister skulle bidrage med mindst ét udsagn i fremlæggelsesrunden. Efter begge hold havde fremlagt deres indledende argumenter, var der åben debat. Museumsunderviseren var debattens ordstyrer, som sørgede for at opfordre kursisterne til at begrunde argumenterne undervejs samt støttede med sproghjælp og argumentationsudtryk.

Da museumsunderviseren havde delt grupperne op, var der i hvert hjørne kursister, som skulle argumentere imod deres egne personlige holdninger. Ved evalueringen var kursisterne enige om, at det var meget givende at argumentere imod sin egen holdning. Pludselig kunne de se mange kvaliteter i kunstværket, som de havde forkastet i det første, umiddelbare møde.

Øvelsen var inspireret af Cooperative Learnings didaktiske metoder. Gennem en mere struktureret samarbejdsproces under debatøvelsen, hvor alle skulle bidrage, blev kursisterne trin for trin ført igennem tænkning, skrivning og præsentation af deres argumenter, og de gjorde samtidig aktivt brug af det fysiske læringsrum.

Ill. 3: Claus Carstensen *Benjamin*, 1986. Foto: Anders Sune Berg

Socialkonstruktivisme og helhedslæring

Som de ovenstående cases har vist, fik kunstværkerne en funktionsbaseret rolle i sprogforløbene på de to museer. Udgangspunktet var kursisternes umiddelbare møde med et kunstværk – et møde, som blev understøttet af sproglige øvelser i museumsrummet fremfor en formidlingsform, hvor beskueren på forhånd er forsynet med baggrundsinformation om et værk, værkets historisk/sociale kontekst/ afsender/ modtager m.m. Kursisterne var dermed med til at skabe værkets fortælling og relatere det til deres hverdag. Sådant en selvnavigeret meningsdannelsesproces, som sker i beskuerens møde med kunst, bygger på et socialkonstruktivistisk læringssyn, som ifølge førende ekspert i museumspædagogik Eilean Hooper-Greenhill ser læring som:

a cultural process of negotiating meaning, which produces »reality« through symbolic systems such as texts, objects, artworks, maps, models and museums. (Eilean Hooper-Greenhill 1999:17)

Sprog anses hermed som et produkt af vores fysiske interaktion med verden, som er oplevelses- og brugsbaseret. Det består af et komplekst netværk af ord og begreber m.m., som ikke kan mestres som isolerede størrelser. Med kunsten som sproglæringsredskab blev museet et multifacetteret og nuanceret læringsrum, hvor nye ord og koncepter blev historisk og kulturelt kontekstualiseret. I projektet skete tilegnelsen af nye sproglige elementer gennem subjektive (fysiske/sansebaserede) læringsoplevelser med kunsten som den historiske og samfundsrelevante kulisse. Selv om forløbenes forskellige opgaver fokuserede på bestemte sprogfærdigheder, var det afgørende, at øvelserne ikke dominerede under forløbene. Kursisterne skulle sættes i en læringskontekst, som gav dem mulighed for at se deres sprog som et socialt og kommunikativt redskab. Den opfattelse af sprog og kommunikation ligger igen op ad Hooper-Greenhills opfattelse af læring som en socialkonstruktivistisk kulturel proces, hvor, »beliefs and values are shared and explored together through communicative acts. Communication is a cultural process that creates an ordered and meaningful world of active meaning-makers«. (Eilean Hooper-Greenhill 1999:17)

Opsamling – at navigere i et krydsfelt

Projektet *Kunsten at lære sprog* placerer sig i forlængelse af Sorø Kunstmuseums overordnede publikumsvision, nemlig at arbejde målrettet og inkluderende med en lang række differentierede målgrupper. Museet ønsker at bringe de forskellige fagligheder i spil og ser derfor det tværfaglige samarbejde som en mangfoldig og lærerig udvekslingsproces. Det er en proces, som resulterer i en række nye konkrete undervisningstilbud til specifikke målgrupper. I dette tilfælde to undervisningstilbud, en undervisningspublikation, inspirationsmateriale målrettet museumsundervisere og en lærervejledning. Derudover har denne tværfaglige proces tilført os et vigtigt reflektorisk arbejdsredskab, der gør museet klogere på sine brugere, og ikke mindst klogere på sig selv som institution. Det tværfaglige samarbejde udfordrer således museets faglige grænser og forståelse af kunstens betydning set fra brugernes synsvinkel og mødets relevans.¹

Museet har opnået flere væsentlige erfaringer gennem samarbejdet.

Fra museets side: Ved at bruge kunsten som et sproglæringsredskab og implementere en socialkonstruktivistisk læringstilgang kan museet arbejde frem mod ønsket om et ligeværdigt og fordomsfrit møde med sprogkursister som målgruppe. Museet er blevet

klogere på den særlige opmærksomhed, som skal rettes mod udstillingernes kulturelle kontekst og relevans for at danne grobund for et vellykket møde med kunsten.

Fra kursisternes og sprogundervisernes side har udfordringen ofte ligget i forestillinger om museet som et kulturelitært og ekskluderende miljø. I andre tilfælde har der manglet kendskab til kulturinstitutioner i det hele taget. Med kunsten som sproglæringsredskab har projektet således åbnet for kulturelle og samfundsrelevante problemstillinger. Inddragelsen af kursisterne i meningsdannelsesprocesserne i mødet med kunsten har givet dem medejerskab til sproglæringsprocessen, hvilket var med til at styrke deres identitetsfølelse og selvtillid på målsproget dansk.

Langt de fleste evalueringer fra kursisterne og sprogundviserne var positive. Mange udtrykte et ønske om at vende tilbage til museet i forbindelse med sprogundervisningen. Kursisterne var først og fremmest glade for muligheden for at bruge deres dansk i en helt ny kontekst og for at bruge de forskellige kunstformer til at lære sprog. Derudover nævnte flere kursister at et museumsbesøg centreret omkring sproglæring havde givet dem muligheden for at lære deres medkursister at kende på en anden måde end på sprogcenteret.

ILL. 4: Projektseminar 22. marts 2013: Sprog og læring på museet – om museet som inspirerende og inkluderende læringsrum for sprogkursister. Foto: Gitte Vang Sørensen

Vidensdeling og projektets videre liv

Projektet peger entydigt på en stor interesse for krydsfeltet mellem sproglæring, museer og kunst. Sorø Kunstmuseum arbejder derfor videre med projektet *Kunsten at lære sprog II*, som har til formål at muliggøre og understøtte kommende samarbejdsalliancer mellem andre kunstinstitutioner og sprogcentre i Danmark. Projektet er centreret omkring udviklingen af en netværksportal, hvor kommende

samarbejdsalliancer mellem kunstinstitutioner og sprogcentre kan opstå, og man kan udvikle nye forløb, dele relevant litteratur, etablere gensidige samarbejdsaftaler m.m. Se mere om projektet www.sorokunstmuseum.dk, eller kontakt museumsinspektør Tanya Lindkvist tl@sorokunstmuseum.dk

Note

¹ Projektets undervisningspublikation er udviklet og udgivet i samarbejde med Forlaget Alfabeta og Slagelse Sprogcenter målrettet undervisningen på sprogcentre. Samarbejde med Slagelse Sprog-

center sikrede udgivelsens praktiske relevans for sprogcentre, mens Forlaget Alfabeta bidrager med faglig sparring og medfinansiering af undervisningsbogen målrettet sprogcentre.

Litteratur

Hein, George E. (1991). <http://www.exploratorium.edu/ifi/resources/research/constructivistlearning.html>

Hein, George E. (1998). *Learning in the Museum*. New York: Routledge.

Hooper-Greenhill, Eilean (ed.) (1999). *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge.

Johnson, Erik David (2012). <http://sprog museet.dk/sprogteknologi-2/fra-wittgenstein-til-ontology-engineering-2-kropslighedstesen-og-den-kognitive-semantik/>

Littlemore, Jeanette (2009). *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching*. London: Palgrave Macmillan.

» Listening to Danish can be hilarious.«
(Wolfgang)
